

*Халюк С. О.,**кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права та прав людини
Національної академії внутрішніх справ*

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ВИЩОЇ РАДИ ПРАВОСУДДЯ УКРАЇНИ

Анотація. У науковій статті розглянуто методологічну основу дослідження конституційно-правового статусу Вищої ради правосуддя України. У межах дослідження були проаналізовані наукові позиції таких авторів: В.О. Боняк, О.П. Васильченко, С.Д. Гусарева, Л.М. Дешко, М.І. Козюбри, М.В. Костицького, О.В. Крушельницької, А.Ю. Олійника, П.М. Рабіновича, О.Ф. Скакун, О.Д. Тихомирова, В.Л. Федоренка й інших.

Методологія дослідження конституційно-правового статусу Вищої ради правосуддя України має досить складну та неоднозначну структуру, яка, на наш погляд, не обмежена лише сукупністю філософських чи загальнонаукових методів. Дослідження категорії «статус» потребує системного підходу, що сприяє досягненню максимального ступеня об'єктивності за умови чітко визначеного методологічного інструментарію. У статті проаналізовано ключові концептуальні підходи до розуміння складових структурних елементів методології як філософсько-правових категорій. Відповідно до розглянутих наукових позицій, запропоновано авторську методологічну основу для дослідження конституційно-правового статусу Вищої ради правосуддя в Україні, що може стати підґрунтям для подальших наукових розвідок у цьому напрямі.

Методологічною основою публікації стало застосування сукупності методів, за допомогою яких можлива реалізація наукової мети. До таких методів можна віднести діалектичний, системно-структурний метод, метод формальної логіки (аналіз, синтез, узагальнення), герменевтики, які дали змогу опрацювати тексти нормативно-правових актів, доктринальних джерел, а також сприяли формуванню змісту наукової авторської позиції згідно з поставленим авторським завданням. Крім того, застосування даних методів надає можливість проведення якісного аналізу конституційно-правового статусу Вищої ради правосуддя України у процесі її становлення у складний період оновлення, надасть можливість сформулювати якісні висновки, пропозиції та рекомендації.

Запропоновано авторське визначення методології дослідження конституційно-правового статусу Вищої ради правосуддя України. Під методологією дослідження конституційно-правових статусу Вищої ради правосуддя варто розуміти систему предметно зумовлених філософсько-світоглядних підходів, принципів, загальнонаукових і спеціально-наукових методів, які мають комплексний характер застосування, з метою осмислення предмета дослідження й опису його результатів.

Ключові слова: методологія, методологічний підхід, принцип, метод, конституційно-правовий статус, Вища рада правосуддя.

Постановка проблеми. Конституційно-правовому статусу Вищої ради правосуддя України у працях конституціоналістів було присвячено багато уваги, але з погляду розкриття змісту методологічних аспектів дослідження конституційно-правового статусу Вищої ради правосуддя України розглянуто не було. Саме тому нині нашим завданням є розкриття змісту й особливостей конституційно-правового статусу Вищої ради правосуддя України.

Проблема методологічних основ дослідження тих чи інших правових явищ була предметом аналізу багатьох учених-теоретиків, філософів та представників галузевих юридичних наук. Не є винятком і науковці-конституціоналісти, які в межах своїх праць визначали поняття, зміст, ознаки та структуру методології дослідження окремих інститутів конституційного права. Серед них праці В.О. Боняк, О.П. Васильченко, Л.М. Дешко, М.І. Козюбри, М.В. Костицького, О.В. Крушельницької, А.Ю. Олійника, П.М. Рабіновича, В.Л. Федоренка й інших. У своїх наукових працях автори досліджували філософські, загальнотеоретичні, конституційні аспекти методології, приділяли увагу таким поняттям, як «метод», «принцип», «підхід» тощо. Окремо методологічне підґрунтя, яке є основою дослідження конституційно-правового статусу Вищої ради правосуддя України, ще не розглядалося.

Мета статті – зробити аналіз наукових поглядів авторів щодо методології та виокремлення тих її змістових елементів, які фактично і забезпечать дослідження конституційно-правового статусу Вищої ради правосуддя України.

Виклад основного матеріалу дослідження. За своєю сутністю та функціональною направленістю методологія акумулює в собі та дозволяє в майбутньому застосувати способи здобуття наукових знань, які, по-перше, відображають динамічні процеси та явища, по-друге, передбачають особливий шлях, на якому досягається певна науково-дослідницька мета, по-третє, забезпечують усебічність отримання інформації щодо процесу чи явища, яке вивчається, по-четверте, допомагають отримати нову інформацію та включити її до фонду теорії науки, по-п'яте, забезпечують уточнення, збагачення, систематизацію термінів і понять у науці, по-шосте, створюють систему наукової інформації, яка базується на об'єктивних фактах, і логіко-аналітичний інструмент наукового пізнання [1, с. 117; 2].

Значна кількість складових елементів, які утворюють таке поняття, як «конституційно-правовий статус» Вищої ради правосуддя, очікувано передбачає наявність різноманітних підходів щодо дослідження зазначених елементів статусу. Як наслідок –

необхідність у використанні різних методів, прийомів, підходів, які необхідні для проведення дослідження. Зрозуміло, що вибір цих інструментів дослідження зумовлюється поставленою метою, визначеним предметом, сформульованими завданнями, а також характером наявного матеріалу. Тому сукупність обраних методів, підходів, прийомів утворює відповідно упорядковану систему, що визначає в заданій послідовності їх використання з теоретичними й емпіричними матеріалами.

На цій підставі належне розробленню методологічного інструментарію, необхідного для здійснення наукового пізнання, є основним питанням для адекватного та повного визначення об'єкта пізнання [3, с. 118; 4]. Водночас сучасне дослідження потребує формування новітньої, відповідної вимогам і викликам часу методології його пізнання, яке має вирішуватись шляхом підбору методологічних інструментів, заснованих на методології права загалом і методології конкретної юридичної науки, у межах якої здійснюється наукове дослідження [5, с. 25]. Саме тому методологічна основа наукового пізнання конституційно-правового статусу Вищої ради правосуддя повинна забезпечити його вивчення з огляду на критичне переосмислення наявних у науці конституційного права знань та появу і формулювання нових.

Загалом, методологія – складне, багатозначне поняття, у різних наукових та енциклопедичних джерелах визначається по-різному. Згідно з «Великим тлумачним словником сучасної української мови», методологія (у широкому значенні) – це сукупність методів дослідження, що застосовуються в будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання [6, с. 664]. Також методологія розглядається як філософське вчення про методи пізнання та практику або перетворення дійсності [7, с. 692]. О.В. Крушельницька під методологією розуміє філософське вчення про методи пізнання і перетворення дійсності, використання принципів світогляду у процесі пізнання й практики [8, с. 64].

Деякими дослідниками відзначається подвійний характер методології. Адже, з одного боку, методологія є сукупністю різних способів пізнання держави і права на загальнотеоретичному рівні, а з іншого – методологія сама є предметом пізнання [9, с. 9–10]. А також методологію визначають як вчення про методи пізнання й перетворення світу, як сукупність прийомів дослідження, які застосовуються наукою відповідно до об'єкта її пізнання [10, с. 429–430].

Досить аргументовано обстоює свою думку професор М.І. Козюбра, який звертає увагу на багаторівневий характер методології, аналізує філософську методологію як методологію вищого рівня узагальнення, яка становить світоглядну основу всієї наукової діяльності, та конкретні (спеціальні, приватні) рівні методологічного осмислення даних науки та практики, що становить систему дослідницьких принципів і методів спеціальних наук, а також вчення про цю систему [11, с. 7].

Крім того, окремими науковцями висловлюється думка, що термін «методологія» можна визначити в онтологічному та гносеологічному напрямках. В онтологічному розумінні методологія – це система методологічних принципів, прийомів, способів, засобів, методів та методик наукового пізнання, яка використовується для отримання даних у процесі дослідження державно-правової дійсності в контексті завдань юридичної практики. У гносеологічному розумінні методологія – це наука про методологічні принципи, прийоми, способи, засоби, методи

та методики наукового пізнання, що використовуються в юриспруденції. Указане визначення цілком збігається з домінуючим поглядом юридичної науки на методологію [12, с. 22–23].

Власну позицію щодо розглядуваного поняття має О.П. Васильченко, яка зазначає, що методологія – це вчення про методи пізнання конституційно-правових реалій, теоретичне обґрунтування методів і способів пізнання цих реалій; вчення про структуру, логічну організацію, методи та засоби діяльності; вчення про принципи побудови, форми та способи наукового пізнання. Методологія об'єднує в собі значний обсяг знань щодо форм та методів наукового дослідження певного явища; це концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища [13, с. 19]. П.М. Рабінович зауважує, коли характеризує методологію юридичної науки, що «це система філософсько-світоглядних підходів (матеріалістичного, ідеалістичного, діалектичного, метафізичного), методів (загальнонаукових, групових і спеціальних) та засобів науково-юридичного дослідження (емпіричних і теоретичних), а також вчення про їх використання в пізнанні державно-правових закономірностей» [14, с. 215].

На думку В.С. Сирих, методологія є сукупністю знань про методи дослідження юридичних явищ та про застосування таких методів у дослідженні тих чи інших юридичних явищ [15, с. 361–362]. О.В. Сурілов наголошує, що методологія як процес є не тільки пізнавальним відображенням методів, але і їх конструктивною модернізацією, наповненням новим змістом. Вона є і реєстратором суцього, і його творцем [16, с. 9–10].

З огляду на вищезначене очевидно, що центральним елементом методології є метод пізнання. Загалом, метод (від грец. *metodos*) визначається як «шлях до чогось», шлях дослідження, шлях пізнання, теорія, вчення, свідомий спосіб досягнення певного результату, здійснення певної діяльності, вирішення завдань. У «Словнику української мови» в одинадцяти томах даються такі визначення даних понять. Метод визначається як: 1) спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя; 2) прийом або система прийомів, що застосовується в якій-небудь галузі діяльності (науці, виробництві тощо) [7, с. 692].

Отже, стає абсолютно очевидним, що базовим елементом методології є метод пізнання. Так, А.Ю. Олійник поділяє таку позицію і розглядає методологію як вчення про методи пізнання, а систему методів дослідження розділяє на загальнонаукові та спеціальні методи [17, с. 76–77]. Схожої думки дотримуються Ю.М. Тодика й О.Г. Кушніренко, які вважають, що методологія відповідної юридичної науки є вченням про методи пізнання конституційно-правових реалій, теоретичне обґрунтування методів і способів пізнання цих реалій [18, с. 32].

Ученими В.Ф. Погорілком та В.Л. Федоренком методологія сучасної науки конституційного права розкривається як комплексне світоглядне, філософсько-правове вчення про принципи і методи, які використовуються в цій юридичній науці для пізнання юридичних якостей і властивостей об'єкта відповідних наукових досліджень [19, с. 184]. Проте професор О.Ф. Скакун розглядає поняття методології ще ширше. Зокрема, на її думку, методологію теорії держави і права можна визначити як систему загальних підходів, принципів, методів, способів і засобів пізнання права і держави, реалізованих на основі знань про закономірності їх застосування за допомогою сукупності юридичних понять і категорій, вчення про

теоретичні основи їх пізнавального використання [20, с. 8]. В.О. Боняк у своїй науковій праці зазначає, що методологією пізнання організації і функціонування органів охорони правопорядку є система принципів, підходів та методів пізнання, що є об'єктивно необхідною й ефективною для розв'язання визначених дослідницьких завдань [21, с. 64].

Схожої думки, на наш погляд, дотримується російський правознавець М.Н. Марченко, який під методологією розуміє систему особливих прийомів, способів і принципів вивчення загальних закономірностей виникнення, становлення та розвитку державно-правових явищ, а також філософських підходів [22, с. 21].

Зважаючи на представлені думки, зауважимо, що зведення розуміння поняття методології суто до методів наукового пізнання є занадто спрощеним. Поділяємо наукові позиції таких учених, як В.О. Боняк та О.Ф. Скакун, деяких інших щодо змістового наповнення методології, зазначимо, що вона має розглядатись як система методів, підходів та принципів пізнавального процесу. Узагальнимо, що основне завдання полягає не в пошуку єдиного правильного, універсального методу пізнання, а в ситуації методологічного плюралізму забезпечити вироблення стратегії і тактики власної пізнавальної діяльності, що відповідає досліджуваному об'єкту, фундаментальним методологічним принципам і своїм ціннісним настановам. А тому варто констатувати, що наявність методу – це, безумовно, важлива складова частина пізнання, але в жодному разі не достатня.

Науковці переважно наголошують на тому, що вибір методологічного інструментарію повинен бути зумовлений предметом наукового дослідження. Так, М.В. Костицький як прихильник методологічної свободи дослідника та поліпарадигмальної методології зазначає, що «<...> не предмет визначає метод, а дослідник. За методологію він може обрати будь-яку теорію, пов'язану з нею систему категорій, понять, правил, та через призму цієї теорії (як готової методології) пізнавати юридичну дійсність, а може сам (якщо він здатний) виробляти власну методологію» [23, с. 211]. Також він вважає, що під час здійснення правових досліджень необхідно відмовитися від ієрархічній-методологій, які визначаються як філософська, загальнонаукова, конкретно-наукова, а «розташувати» їх за горизонталлю. Крім того, учений може використовувати їх за власним вибором. Адже методологія як учення необхідна насамперед для розвитку наукового світогляду [24, с. 6].

Висновки. Узагальнимо вищевказане і зазначимо, що за результатами проведеного аналізу стану висвітлення проблеми методології конституційно-правового статусу Вищої ради правосуддя доходимо висновку, що методологічну основу дослідження статусу становлять філософсько-правові підходи, світоглядні принципи та методи, які можуть бути використані для дослідження предмета конституційно-правового статусу Вищої ради правосуддя. Під методологією дослідження конституційно-правових статусу Вищої ради правосуддя варто розуміти систему предметно зумовлених філософсько-світоглядних підходів, принципів, загальнонаукових і спеціально-наукових методів, які мають комплексний характер застосування з метою осмислення предмета дослідження й опису його результатів.

Література:

1. Дідич Т.О. Теоретико-методологічні засади правоутворення : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2018. 588 с.
2. Гусарев С.Д., Тихомиров О.Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : навчальний посібник. Київ : Знання, 2008. 655 с.
3. Кунев Ю.О. Методологія дослідження державно-правових явищ як актуальна проблема. *Право України*. 2009. № 11. С. 118–123.
4. Дешко Л.М. Конституційне право на звернення до міжнародних судових установ та міжнародних організацій: порівняльно-правове дослідження : автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2017. 479 с.
5. Федоренко В.Л. Теоретичні основи системи конституційного права України : автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2010. 40 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.У. Бусел. Київ, 2004. 1035 с.
7. Словник української мови : в 11-и т. / ред. рада : І.К. Білодід та ін. Київ : Наук. думка, 1973. Т. 4. 840 с.
8. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень : навчальний посібник. Київ : Кондор, 2006. 206 с.
9. Сурилов А.В. К общей теории государства и права : учебное пособие. Киев, 1971. 103 с.
10. Греков І.П. Особливості правового регулювання праці державних службовців : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2003. 183 с.
11. Козюбра Н.И. Понятие и структура методологии юридической науки. *Методологические проблемы юридической науки* : сборник научных трудов. АН УССР. Ин-т государства и права. Киев : Наукова думка, 1990. 136 с.
12. Павліченко В.М. Проблеми гармонізації національного нормативно-правового забезпечення праці державних службовців до міжнародного законодавства : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.05. Київ, 2018. 433 с.
13. Васильченко О.П. Принцип рівності прав і свобод людини і громадянина в конституційному праві України: доктринальні та прикладні аспекти : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2015. 467 с.
14. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави : навчальний посібник. Львів : Край, 2008. 224 с.
15. Сырых В.М. Логические основания общей теории права : в 2-х т. Москва : Юстициформ, 2000. Т. 1. 528 с.
16. Сурилов А.В. Теория государства и права : учебное пособие. Киев ; Одесса, 1989. 439 с.
17. Олійник А.Ю. Конституційні свободи людини і громадянина та їх забезпечення в Україні : монографія. Київ : КНУТД, 2018. 371 с.
18. Конституційне право України : підручник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. В.П. Колісника, Ю.Г. Барабаша. Харків : Право, 2008. 416 с.
19. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України. Академічний курс : підручник: у 2-х т. / за ред. В.Ф. Погорілка. Київ : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2006. Т. 1. 544 с.
20. Скакун О.Ф. Теорія права і держави : підручник. 3-те вид. Київ : Алерта, 2012. 524 с.
21. Боняк В.О. Органи охорони правопорядку України в сучасному вимірі: конституційно-правовий аспект : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2015. 372 с.
22. Общая теория государства и права. Академический курс : в 2-х т. / отв. ред. М.Н. Марченко. Москва : Зерцало, 1998. Т. 1 : Теория государства. 404 с.
23. Костицький М.В., Кушакова-Костицька Н.В. Діалектика права як загальне вчення про право. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2014. № 2. С. 208–213.
24. Костицький М.В. Деякі питання методології юридичної науки. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2013. № 1. С. 3–11.

Khaliuk S. Methodological aspects of the study of the constitutional and legal status of the High Council of Justice of Ukraine

Summary. This scientific article considers the methodological basis of the study of the constitutional and legal status of the High Council of Justice of Ukraine. The research analyzed the scientific positions of such authors as V.O. Boniak, O.P. Vasylychenko, S.D. Gusareva, L.M. Deshko, M.I. Kozyubri, M.V. Kostytskoho, O.V. Krushelnytska, A.Yu. Oliynyk, P.M. Rabinovich, O.F. Skakun, O.D. Tykhomyrova, V.L. Fedorenko and others.

The methodology for studying the constitutional and legal status of the High Council of Justice of Ukraine has a rather complex structure, which is not limited to a set of philosophical or general scientific methods. The study of the category "status" requires a systematic approach that helps to achieve the maximum degree of objectivity in terms of clearly defined methodological tools. Therefore, the article analyzes the key conceptual approaches to understanding the constituent structural elements of methodology as philosophical and legal categories. In accordance with the considered scientific positions, the author's methodological basis for studying the constitutional and legal status of the High Council of Justice in Ukraine is proposed, which can become a basis for further scientific research in this direction.

In this case, the methodological basis of the publication was the use of a set of methods by which the realization of the scientific goal is possible. Such methods include, first of all, the dialectical, system-structural method, the method of formal logic (analysis, synthesis, generalization), hermeneutics, which made it possible to process the texts of normative legal acts, doctrinal sources, and also contributed to the formation of the scientific author's position. with the set author's task. In addition, the application of these methods provides an opportunity to conduct a qualitative analysis of the constitutional and legal status of the High Council of Justice of Ukraine in the process of its formation in a difficult period of renewal and provide an opportunity to formulate qualitative conclusions, proposals and recommendations.

The author's definition of the methodology of research of the constitutional and legal status of the High Council of Justice of Ukraine is offered. The methodology of studying the constitutional and legal status of the High Council of Justice should be understood as a system of objectively determined philosophical and ideological approaches, principles, general scientific and special scientific methods, which have a complex nature of application to understand the subject and describe its results.

Key words: methodology, methodological approach, principle, method, constitutional and legal status, High Council of Justice.